

A sárospataki tanítóképzőtől a Tokaj-Hegyalja Egyetemig *Egy modellváltás történeti gyökerei*

A felsőoktatási modellváltás keretében a hazai egyetemek többsége 2020–21 folyamán az addigi szakminiszteri felügyeletről közfeladatot ellátó közérdekű vagyonkezelői alapítványi fenntartói formára tért át. Az intézményhálózat tagjainak jogi személyiségét a változás általában nem érintette, de akadtak kivételek. Az egyik ilyen a Sárospatak székhellyel létesült új felsőoktatási intézmény, a Tokaj-Hegyalja Egyetem. A felsőoktatás szabályozására vonatkozó és egyes kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2021. évi VIII. törvény – a nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény módosításával – kimondta, hogy a Sárospataki Comenius Campus 2021. augusztus 1-jével kiválik az egri Eszterházy Károly Egyetemből, és a továbbiakban – alkalmazott tudományok egyetemeként – Tokaj-Hegyalja Egyetem néven, önállóan működik. Ezzel egyidejűleg az Országgyűlés megteremtette az új intézmény szervezeti és finanszírozási feltételeit a Tokaj-Hegyalja Egyetemért Alapítványról, a Tokaj-Hegyalja Egyetemért Alapítvány és a Tokaj-Hegyalja Egyetem részére történő vagyonjuttatásról szóló 2021. évi XXV. törvény megalkotásával. Ennek keretében került sor oktatási célú ingatlanok tulajdonjogának átruházására, illetve a borvidék meghatározó jelentőségű állami borászata, a Grand Tokaj Zrt. részvénytárcájának alapítványi tulajdonba adására.

A 2021. április 27-én elfogadott és április 30-án kihirdetett jogszabályok eredményeként 2021. augusztus 1-jén létrejött a Tokaj-Hegyalja Egyetem.

De valójában mennyire tekinthető újnak? Az alábbi intézmény- és szervezettörténeti áttekintésben felvázoljuk a több mint másfél évszázados fejlődési út legfontosabb mérföldköveit.

Az 1531-ben alapított Sárospataki Református Kollégium (akkori nevén: Főiskola) 19. század közepére kikristályosodott oktatási kínálatá gimnáziumot és akadémiai (bölcseleti, jogi és teológiai) tanszakokat foglalt magában. A tanítóképző intézeti ág szervezésének ötlete már a reformkorban felmerült: 1843-ban a fenntartó Tiszáninneri Református Egyházkerület közgyűlése elfogadta egy Sárospatakon felállítandó „tanítókat képző intézet” tervét. Ez akkor anyagi okok miatt nem valósulhatott meg, később pedig a szabadságharc és következményei gátolták a kibontakozást. 1852-ben és 1855-ben újabb egyházkerületi határozatok születtek, időközben a Habsburg-elnomás is enyhülni látszott. Végül az iskola nagy formátumú szellemi vezéralakja, Erdélyi János (1814–1868) közigazgatói (mai szóval rektori) időszaka alatt, 1857. november 17-én nyílt meg a „tanítóképezde” mint önálló intézeti ág, amelyet elősegített a gyülekezetek és volt pataki diákok adományából 1857-re összegyűlt, az induláshoz szükséges húsz-ezer forint. Az első évfolyamot tíz hallgató kezdte meg, akik a teológiáról iratkoztak be, mai fogalmaink szerint párhuzamos képzésre. Őket hamarosan pályavégzett teológusok követték, s a tanév végén a létszám meghaladta a harmincat. Az intézet igazgatását Árvay József-re bízta, akit előzőleg e célból külföldi tanulmányútra küldtek.

A Főiskola keretein belüli működést új irányba terelte az 1868. december 5-én szentesített, a népoktatásról szóló 1868. évi XXXVIII. törvénycikk. Ennek tanítóképezdekről szóló fejezete az ország különböző részein nem kevesebb, mint húsz intézmény

felállítását írta elő és meghatározta a működés, a felszereltség, a tanulói ellátás és a tanterv alapelemeit, továbbá az alkalmazotti állomány bérezését és juttatásait. A működési feltételek biztosítása már addig is próbára tette a fenntartót, a szigorodás pedig végképp meghaladta a Tiszáninneri Református Egyházkerület anyagi lehetőségeit, miközben a kormányzat számára kézenfekvő lehetőségnek tűnt a már létező pataki iskola átvétele. 1869. október 22-én báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter 24.724. sz. rendeletével hatályba léptette az egyházkerület és a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium között 1869. július 25-én megkötött és az egyházkerület közgyűlése által 1869. szeptember 27-én jóváhagyott szerződést, amelynek értelmében a Sárospataki Református Főiskola – az 1868. évi népoktatási törvény alapján, gazdasági kényszerből átadott – tanítóképzőjét átvette az állam. A Főiskola eladta az ingatlant, a növendékek pedig folytatták tanulmányaikat. Az immár Sárospataki Állami Tanítóképezdőben 1870. január 20-án az alapító igazgatót nem sokkal korábban felváltó Kiss József igazgatása alatt kezdődött (illetve folytatódott) az oktatás. Árvay Józsefet Zemplén megyei tanfelügyelővé nevezték ki, s e minőségében a képző igazgató tanácsának elnöke lett. Erdélyi János szellemisége is tovább élt: 1871-ben az örökösöktől megvásárolt 925 kötet (543 mű) állománnyal jött létre a tanítóképző – szintén törvény által előírt – saját könyvtára.

A következő évtizedekben az állam gondoskodott az intézmény működési feltételeinek folyamatos javításáról, amelynek leglátványosabb és a mai napig legmaradandóbb aktusa az új épület kialakítása volt. A minisztérium 1909-ben nyilvános tervpályázatot hirdetett, amelyen az első díjat és a képző megépítésének jogát Kismarty Lechner Jenő és Waga László felsőmagyarországi reneszánsz stílusban készült pályaműve nyerte el. Az építkezés megindult, s a mai Tokaj-Hegyalja Egyetem székhelyeként funkcionáló impozáns épületben 1913 szeptemberében elkezdődött a tanítás. A nagyszabású, kormányzati részvételt ígérő épületavató ünnepséget az udvar- és kertrendezési munkák befejezése utánra, 1914 őszére tervezték. A nyáron kitört világháború azonban megghiúsította a hivatalos átadást.

Bár az egyházi örökség átvétele és megőrzése az 1869-es átadásakor nyilvánvalónak tűnt, az állami képző megerősödésével párhuzamosan teret nyert az önálló identitás hangsúlyozása. 1895. január 22-én a tanítóképző állami fennállásának 25. évfordulóját ünnepelték meg. Az 1872-től megjelenő iskolai értesítők címében 1906-tól a tanév sorszámát úgy tüntették fel, hogy kitűnt: az intézmény nem 1857-et, hanem az államosítást tekinti első évnek. Ezt a metódust 1911-ben felváltotta a „XLII, illetőleg LIV. tanév” formula, beépítve immár az eredeti intézményalapítás dátumát. A teljes jogfolytonosság kinyilvánítása csak 1927-ben történt meg, ettől kezdve a tanévek számozása az 1857-es alapításhoz igazodott.

A változás nem volt véletlen. A húszas évek harmadik harmadától ugyanis egyértelművé vált, hogy a Sárospataki Református Főiskola komoly állami beruházások előtt áll. Gróf Klebelsberg Kunó kultuszminiszter segítségével és jelentős anyagi támogatásával építkezések indultak, bővült az iskola befogadóképessége, megnyílt az Angol Internátus. A komplex fejlesztés keretében megtörtént a tanítóképző egyházi visszavétele – részben kárpótlásként a Főiskola 1923-ban bezárt jogakadémiájáért. 1929. június 30-án a Tiszáninneri Református Egyházkerület nevében Révész Kálmán püspök és Dókus Ernő főgondnok, valamint – a Vallás-és Közoktatásügyi Minisztérium 440-2/65-1929. számú, június 25-én kelt felhatalmazása alapján – Horváth Dénes kincstári jogügyi aligazgató aláírták a sárospataki tanítóképző egyházi kezelésbe adásáról szóló szerződést. Az ingatlant – a rajta álló, teljes egészében állami költségvetésből

finanszírozott épületegyüttesel – az egyházkerület ötven évre térítésmentes használatba kapta. A tanári kar részére fizetékieskiegészítő államsegélyt állapítottak meg, továbbá öt évig fix összegű dologi költségkeretet. A tanítóképző ünnepélyes átadására (viszsaadására) 1929. szeptember 14-én került sor. Az oktatás tartalmát a fenntartóváltás érdekében nem befolyásolta, a tanítóképző megőrizte szervezeti önállóságát és Kovács Dezső igazgató személye sem változott. A későbbi években igazgatási értelemben a legnagyobb kihívást a gyakorlati irányú középiskoláról szóló 1938. évi XIII. törvénycikk, illetve a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. törvénycikk végrehajtása okozta. Az előbbi bevezette a líceum intézménytípust, az utóbbi pedig az addig egységes középfokú tanítóképzést négy évfolyamos líceumra és két éves tanítóképző-akadémiára bontotta. Az új modell felmenő rendszerben lépett életbe, s bár a jogszabály továbbra is közös tantestületet írt elő, a bizonytalanságot jellemzi, hogy pl. az 1939/40-es tanévről külön líceumi és tanítóképzős értesítő jelent meg. A háborús események miatt a felsőfokú tanítóképzés lekerült a napirendről, de a líceumi oktatási forma 1948-ig fennmaradt.

Az 1930-as években fénykorát élő Sárospataki Református Kollégium a második világháborút követően újraéledő magyar oktatásügy egyik fellegvára maradhatott volna. Az 1947/48-as tanévben az intézmény keretén belül teológiai akadémia, gimnázium, általános iskola, kertészeti és szőlészeti szakközépiskola, líceum, tanítóképző, továbbá gyermeklélektani állomás, fiú- és leánynépfőiskola, szabadművelődési akadémia, művészotthon, valamint partikula-gimnáziumok működtek. A „fordulat éve” után szovjetizálódó oktatásigazgatás azonban nem tűrte az önálló entitásokat. Megkezdődött az intézmény szétdarabolása és felszámolása. Az 1948–52 között több lépésben végrehajtott államosítással a Sárospataki Református Kollégium tagintézményei fokozatosan bezártak vagy állami kezelésbe kerültek.

1948. június 16-án az országgyűlés elfogadta az egyházi iskolák államosításáról szóló 1948. évi XXXIII. törvénycikket. Ez Sárospatakon egyelőre csak az általános iskolát és a kertészeti szakközépiszkolát érintette. Annál is inkább, mert 1948. október 7-én a kormány részéről Ortutay Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszter, a Magyarországi Református Egyház Zsinata részéről pedig Révész Imre egyházi és Balogh Jenő világi elnökök aláírták azt az állam és a református egyház közötti Egyezményt, amely – egyebek mellett – rögzítette, hogy a Sárospataki Református Kollégium szervezetébe tartozó gimnázium és tanítóképző-liceum egyházi iskola marad. A működés személyi és dologi költségeihez a kormány – 1953 végéig változatlan összegben, onnantól 1968. dec. 31-ig fokozatosan csökkenő mértékben – vállalta az államsegély folyósítását.

Csakhogy a kormányzat a kötelező nyolc osztályos általános iskola bevezetése miatt 1947–48-ban Budapesten és Szegeden, majd Debrecenben és Pécsen egységes pedagógiai főiskolákat állított fel, megszüntetve az önálló tanítóképzők létjogosultságát. A pataki képző különböző irányokban (leánygimnázium, zenei gimnázium, reál-gimnázium) kereste a kiutat, végül az ún. pedagógiai gimnáziumi szervezeti formát kérelmezték a kultusztárcától. Így aztán – azonnali megoldásként – Darvas József vallás- és közoktatásügyi miniszter 1950. június 19-én felmondta a tanítóképző átadásáról szóló 1929-es szerződést, megszüntetve ezzel az egyházi kezelés formális jogalapját. Másnap a tárca állami kezelésbe vette az intézményt, a tényleges átadást július 12-én bonyolították le. A teljes tantestület a helyén maradt, kivéve Egey Antal igazgatót, aki lemondott és el távozott. A helyét Zilahi Ferenc képzős tanár foglalta el. A Kollégium minderről már nem adhatott hírt: utolsó iskolai értesítője az 1948/49. tanév végén jelent meg. Ami a

többi intézményegységét illeti, a teológiai akadémiát 1951-ben bezárták, a gimnázium 1952 szeptemberétől állami Rákóczi Gimnáziumként működött tovább. A Kollégium egyházi jogfolytonosságát csak a Nagykönyvtár, illetve a később ebből kifejlődött Tudományos Gyűjtemények őrizte meg az 1990-es újraindulásig.

A pataki tanítóképző államosításának eredeti célja azonban nem valósult meg, mert a pedagógiai főiskoláktól hamarosan elvették az alsó tagozatos tanítóképzést, így szükségessé vált ezen intézménytípus visszaállítása. Az 1949-ben hatályba lépett alkotmánnyal létrehozott kollektív államfői testület, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa megalkotta a tanítóképzésről szóló 1950. évi 43. számú törvényerejű rendeletet, amelyet 1950. november 12-én hirdettek ki. Deklarálták, hogy tanítóképzőt csak az állam tarthat fenn. Számukat és székhelyüket – „a gyakorlati szükségletnek megfelelően” – a vallás- és közoktatásügyi miniszter állapítja meg, beleértve újak szervezését és a már működők megszüntetését. A pataki intézmény tehát végül állami tanítóképző lett – illetve maradt.

Az ötvenes évek első felének politikai elnyomástól sötét éveit követő enyhülés lehetővé tette, hogy a Sárospataki Állami Tanítóképző 1957. június 23–26-án megünnepelje fennállásának 100. évfordulóját, elismerve ezzel az egyházi múltat és eredményeket. A kormányzat nemcsak azt engedélyezte, hogy az intézmény 1957. június 25-től a Sárospataki Állami Comenius Amos János Tanítóképző nevet viselje – utalva ezzel az 1650–54 között Sárospatakon működő, európai hírű cseh-morva pedagógusra –, hanem Kállai Gyula művelődésügyi miniszter az iskola teljesítményét centenáriumi kitüntető oklevéllel ismerte el. További erősítésként 1959. július 1-jén az intézmény által használt ingatlan kezelését a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Tanács VB Művelődésügyi Osztálya helyett maga a tanítóképző kapta meg.

A Sárospatakra fordított kormányzati figyelem nem a városnak szólt. A politika felismerte a legkisebb gyermekek nevelésével foglalkozó pedagógusok felsőfokú képzésének ideológiai jelentőségét: középfokon képzett, 14-19 éves korú tanítójelölteket nem lehetett marxizmus-leninizmusra oktatni. 1958. szeptember 6-án hatályba lépett a tanító- és óvónőképzésről szóló 1958. évi 26. számú törvényerejű rendelet, amely kimondta, hogy a művelődésügyi miniszter felügyelete alatt felsőfokú intézményként működő tanítóképző, illetve óvónőképző intézeteket kell létesíteni. A középfokú képzések kifutó rendszerben megszűnnek. A törvényerejű rendelet végrehajtásáról szóló 187/1958. (M.K.23.) M.M. számú utasításban a művelődésügyi miniszter a pataki képzőt – az ország tíz másik hasonló intézményével együtt – 1959. szeptember 1-jei hatállyal felsőfokú tanítóképző intézetté szervezte át. Az új igazgató Komáromy Béla lett, aki addig a sárospataki Rákóczi Gimnáziumot vezette. (Hivatalosan 1959. január 1-jével kapta a megbízását, a szervezőmunkát már 1958 őszén megkezdte.)

A döntésnek Sárospatak szempontjából önmagán túlmutató jelentősége volt. A településen ugyanis a református teológia 1951-es bezárása után nem maradt főiskola. Ezen a helyzeten változtatott a tanítóképző felsőfokúvá minősítése. A képzési kínálat 1971-ben a Kecskeméti Óvónőképző Intézet kihelyezett tagozatával bővült, később a szakot a pataki képző maga indította.

A felsőoktatás fejlesztésének újabb lépéseként – az MSZMP KB 1972. évi oktatáspolitikai határozatában foglaltak végrehajtása érdekében – a tanítóképző főiskolák létesítéséről szóló 1974. évi 13. számú törvényerejű rendelet előírta, hogy a tanítóképző intézeteket fokozatosan főiskolává kell fejleszteni. Ez alapján az egyes pedagógusképző intézmények átszervezésével kapcsolatos intézkedésekről szóló 1045/1974. (VIII.31.) Mt. számú határozat a Sárospataki Tanítóképző Intézetet 1976. szeptember

1-jei hatállyal főiskolai rangra emelte, az 1976. augusztus 31-én kihirdetett 1976. évi 21. számú törvényerejű rendelet pedig az intézmény nevét Sárospataki Comenius Tanítóképző Főiskolaként állapította meg. Az 1976. szeptember 10-én rendezett tanévnyitó ünnepségen Polinszky Károly oktatási miniszter avatta fel az új főiskolát. Az 1966-tól igazgató Károly István főigazgatóvá lépett elő. Tíz év múlva, Földy Ferenc főigazgató hivatali ideje alatt, újabb névváltozás történt: a Magyar Népköztársaság felsőoktatási intézményeiről szóló 1986. évi 13. számú törvényerejű rendelet az intézmény nevét – a „Sárospataki” előtag elhagyásával – 1986. szeptember 1-jével Comenius Tanítóképző Főiskolára módosította.

Az önálló sárospataki tanítóképző életében minden addigi szervezeti változáshoz képest lényegesen más helyzetet teremtett az ezredfordulón végrehajtott felsőoktatási integráció: 1999. december 31-én megszűnt az intézmény 1869 óta élvezett szervezeti önállósága. A felsőoktatási intézményhálózat átalakításáról, továbbá a felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény módosításáról szóló 1999. évi LII. törvény 2000. január 1-jével felsőoktatási intézményt és karokat alakított át, létesített, illetve szüntetett meg. A folyamat egyik elemeként a Comenius Tanítóképző Főiskolát egyesítették a Miskolci Egyetemmel. A pataki tanítóképző a felsőoktatási intézmények karainak felsorolásáról szóló 209/1999. (XII.26.) Korm. számú rendelet alapján a Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kara lett. A főigazgatói tisztséget 1997 óta ellátó Hegedűs László kari főigazgatóként működött tovább. Mivel a kar képzési kínálatában a tanítóképzés dominanciája a későbbi években módosult, az egyetem szenátusa a 2010/11. tanév folyamán a kar nevét – saját hatáskörben – Comenius Főiskolai Karra változtatta.

Az eddigiek alapján aligha vitatható, hogy a pataki tanítóképző történetében sikeres időszakok és hullámvölgyek egyaránt előfordultak. Sajnos azt kell megállapítanunk, hogy az ezredforduló után az utóbbi periódus vált jellemzővé. A Miskolci Egyetemmel kötött „kényszerházasság” következményei lényegében megismételték a történelmet, amennyiben szinte lekövezték Abaúj, Borsod és Zemplén megyék 1949-es egyesítésének jellemzőit. Ahogy az abaúj-zempléni térség elsorvadt a borsodi nehézipar árnyékában, akképpen az egyedüli székhelyen kívüli karként működő pataki is megtűrt filiálé lett a végeken. A fejlesztési források elapadása és a demográfiai helyzetből következő hallgatói utánpótlás csökkenés miatt a tanintézet eredeti funkciója lassan kiüresedett, a tanári kar minőségi mutatói drámaian zuhantak, kézzelfogható közelségbe került a megszűnés veszélye. A felsőoktatási intézményhálózat 2010-es évtized eleji újratervezése során azonban felcsillant a túlélés reménye: tárgyalások kezdődtek az egri Eszterházy Károly Főiskola rektorával, Hauser Zoltánnal, a kar átcsatolásáról. A fenntartó Emberi Erőforrások Minisztériuma 2013 májusában megadta a hozzájárulást, így 2013. július 1-jén a pataki intézmény kivált a Miskolci Egyetem kebeléből és az Eszterházy Károly Főiskola Comenius Karává vált – immár a „főiskolai” megkülönböztető jelző nélkül, hiszen az anyaintézményen azonos jogállású volt. A sárospataki fejlesztések lehetősége azonban csupán szándék maradt, a megvalósulás elmaradásában rektorváltás is szerepet játszott. Amikor az oktatás szabályozására vonatkozó egyes törvények módosításáról szóló 2015. évi CCVI. törvény alapján az egri főiskola 2016. július 1-jével egyetemi rangra emelkedett, Sárospatak még kedvezőtlenebb helyzetbe került: kari önállóságát elvesztve az Eszterházy Károly Egyetem Sárospataki Comenius Campusaként mint épületegyüttes élt tovább. A Patakon működő szervezeti egységeket közvetlenül az egri Pedagógiai Karhoz rendelték.

Elérkeztünk a jelenkorhoz. A modellváltás folyamatában 2021 elejétől kristályosodott ki a pataki Comenius Campus alapjain tervezett önálló Tokaj-Hegyalja Egyetem alternatívája. A közös gondolkodásban és a megvalósításban közreműködő helyi és országos erők közül Hörcsik Richárd történészt, egyetemi tanárt, Abaúj-Zemplén országgyűlési képviselőjét, Stumpf István egyetemi tanárt, volt alkotmánybíró, a felsőoktatási modellváltás koordinációjáért felelős kormánybiztos, Molnár Péter borászt, a Tokaj Borvidék Hegyközségi Tanács elnökét, Aros Jánost, Sárospatak polgármesterét és Hauser Zoltán főiskolai tanárt, az Eszterházy Károly Egyetem volt rektorát kell kiemelnünk. Az új egyetem portfóliójában a hagyományörzés mellett meghatározó jelentőséget kapott a szőlész-borászt, valamint a turizmus-vendéglátás képzés, illetve ennek révén az innovációt támogatni kész magyar felsőoktatási intézményrendszer és környezetének megerősítése. Az Országgyűlés 2021. áprilisi döntései nyomán felgyorsult alapítási folyamatban Hauser Zoltán vezetésével Előkészítő Bizottság, Molnár Péter vezetésével Tanácsadó Testület alakult, továbbá szakterületi munkacsoportok létesültek. Május végén felállt a Tokaj-Hegyalja Egyetemért Alapítvány kuratóriuma, elnöke Stumpf István, tagjai Molnár Péter, Sauska Krisztián borászt, Wáberer György kormánybiztos és Bolvári-Takács Gábor egyetemi tanár lettek, utóbbit 2021. augusztus 1-jével a kuratórium a Tokaj-Hegyalja Egyetem megbízott rektorának választotta.

Az új egyetem ekképpen fogalmazta meg küldetésnyilatkozatát: „Az 1531-ben alapított Sárospataki Református Kollégium fennállásának közel ötszáz éve alatt tudósok, írók, művészek, államférfiak sorát adta a magyar kultúrának, társadalmi és politikai közéletnek. A biztos szakmai tudást nyújtó, protestáns etikai alapokra építkező nevelés nyomán a pataki diákok minden időben az egyetemes emberi értékek és a nemzeti haladás szolgálatára vállalkoztak. Az intézmény az évszázadok során az alap- és középfokú gimnáziumi és tanítóképzős oktatáson túl felsőfokú teológiai, bölcsészeti és jogi képzést biztosított, s a 20. század közepén faluszemináriumot, népfőiskolát, művészettant, szabadművelődési akadémiát, kertészeti és szőlészeti szakközépiskolát is magában foglalt. A történetileg az 1857-ben létrejött tanítóképző mai jogutódjaként 2021. augusztus 1-jén önállósult Tokaj-Hegyalja Egyetem elkötelezett a város, a szűkebb tokaj-hegyaljai és a tágabb zempléni és abaúji régió egykor nemzetközi viszonylatban is kiemelkedő szellemi, vallási, művelődéstörténeti, politikai és gazdasági szerepének visszaállításáért. A több évszázados kulturális örökségre, s a comeniusi neveléstörténeti hagyományra építve törekszik az oktatás színvonalának emelésére, a térség kulturális, tudományos, turisztikai és gazdasági vonzerejének erősítésére. Saját eszközeivel elő kívánja segíteni a népesség megtartását, műveltségi és képzettségi szintjének növelését, az itt dolgozók boldogulását, s ennek révén a régiót világszerte ismertté tevő tokaji szőlő- és borkultúra fejlesztését. Egyetemünk a sárospataki neveléstörténeti hagyományon alapuló pedagógusképzés, valamint a modern kor követelményeit kielégítő szőlészeti-borászati, turisztikai, gazdálkodási, továbbá az ezekhez kapcsolódó kulturális örökség tudományok képzések terén hívja és várja leendő hallgatóit. Az intézmény oktatási-kutatási működési területének és társadalmi szerepvállalási körének meghatározása a szintézisre épít, amennyiben egyaránt magáénak érzi a Tokaj Borvidéket és a világörökségi Tokaj-Hegyalja kultúrtáját, az egykori történelmi Zemplén megyét (Bodrogköz, Hegyalja, Hegyköz) és a földrajzilag szervesen ehhez kapcsolódó abaúji régiót. Magas minőségű oktató és kutató munkájával ugyanakkor az egész magyar felsőoktatást, s annak Kárpát-medencei, európai és világviszonylatú dimenzióit erősíteni kívánja.”

A Tokaj-Hegyalja Egyetem megalakulásának napján együttműködési szándéknyilatkozatot írt alá a Sárospataki Református Kollégiummal, amelyben vállalták, hogy intézményi céljaikat összehangolják és biztosítják oktatóik, kutatóik, tanáraik, hallgatóik és diákjaik számára infrastruktúrájuk, szellemi és tárgyi erőforrásaik kölcsönös használatát; továbbá együttműködnek oktatási és kutatási programok, kulturális, művészeti és tudományos rendezvények kezdeményezésében és megvalósításában.

Az első tanévnyitó ünnepi szenátusi ülésen, 2021. szeptember 25-én Orbán Viktor miniszterelnök mondott beszédet, hangsúlyozva a sárospataki neveléstörténeti hagyomány továbbvitelének felelősségét és az új egyetem szellemi küldetésének súlyát.

Ha a pályaválasztásra készülő középiskolások által előbb-utóbb feltett „miért a Tokaj-Hegyalja Egyetem?” kérdésre keressük a választ, a következőket mondhatjuk. Sárospatak iskolatörténeti jelentősége nem önmagában az itt tanuló diákok későbbi sorsának alakulásában, illetve az iskola tanárainak és oktatóinak szakmai, tudományos és közéleti sikereiben áll. A közel ötszáz éves neveléstörténeti hagyomány ennél mélyebben érinti a magyar társadalmat. Az ún. „pataki szellem”-nek Sárospatakon túlmutató jelentősége van. Bár Magyarország valamennyi tájegysége rendelkezik sajátos értékekkel, a régió egyedi vonásai kiemelkedők. Ebben az országrészben a történelmi múltnak, a tárgyi és szellemi kulturális örökségnek, a természeti tényezőknek olyan együttese lelhető fel, amely párját ritkítja. A történelmi hagyományokban az ezer év szinte kézzel fogható. Itt vezetett a honfoglaló magyar törzsek útja, a Bodroghözben Árpád-kori emlékek nyugszanak. A vidék kiindulópontja volt a hegyaljai felkelésnek, a Rákóczi-szabadságharcnak. Zemlénben született II. Rákóczi Ferenc és Kossuth Lajos, itt nevelkedett gróf Andrássy Gyula, innen származott, vagy indult pályájára a reformkor, majd a dualizmus több más kiemelkedő személyisége. A magyar kultúra, a magyar irodalom és nyelv bölcsője e vidék. Itt nyomtatták a vizsolyi bibliát, innen indult a felvilágosodás, Széphalomban teremtett irodalmi centrumot Kazinczy. Ezt a vidéket az értelmiség (pedagógusok, hallgatók, diákok, kutatók) magas fokú koncentrációja jellemzi. Egyedülállóak az etnikai és multikulturális viszonyok, markánsan jelen van a sváb és a roma kisebbség. A térség négy ország határán fekszik, az együttműködés a Felvidékkel, Kárpátaljával, Erdéllyel, Partiummal magától értetődő. A természeti környezet egyedisége európai viszonylatban ismert, a vidék flóráját és faunáját két tájvédelmi körzet fogja össze. Tokaj-Hegyalja szőlő- és borkultúrája nemcsak megélhetési forrást jelentett, hanem alapvetően meghatározta a társadalmi együttélés viszonyait, és ide vonzott vallon, lengyel, görög, orosz kulturális hatásokat. Ezzel összefüggésben válik érthetővé a térség idegenforgalmi jelentősége, Sátoraljaújhely igazgatási, Szerencs ipari, Tokaj közlekedési centrum jellege. Mindezen tényezők együttese a Tokaj-Hegyalja Egyetem számára páratlan kibontakozási lehetőséget vizionál.

A modellváltás keretében létrejött, képzési kínálatában és reménybeli multiplikátor hatásában fokozatosan kiteljesedő egyetem legfontosabb működési alapelveit az alábbiak szerint összegezhetjük: a *tradíció* jelentősége, hiszen a célok és feladatok évszázados alapokon nyugszanak, a pedagógusképzés társadalmi jelentősége pedig vitathatatlan. Az *innováció* követelménye, mert Sárospatakot mindig az újítások lendítették át a hullámvölgyeken. Az állami szerepvállalás és a felelős *fenntartói gazdálkodás* összhangja, hiszen a modellváltás nem az állami működtetés alternatívája, hanem annak szándék szerint hatékonyabb megvalósítási eszköze. A *nemzetközi mérce* érvényesülése, mert a magyar felsőoktatás része a világpiacnak és versenyképességét csak ehhez mérheti. S végül a *konszenzusos jövőkép* kialakításának igénye,

amely folyamatban a fenntartónak, az iskola polgárainak (hallgatóknak és oktatóknak) és a megrendelői-társadalmi környezetnek egyaránt felelősége van. Azért, hogy közelről és távolról sokan és szívesen válasszák ezt az egyetemet.

IRODALOM

- Tanulmányunkhoz a hivatkozott jogszabályokon (lelőhely: <https://dt.ogyk.hu/hu/>; <https://njt.hu/>; <https://magyarokozlony.hu/>), valamint a Sárospataki Református Főiskola 1857–1949 és az önálló Tanítóképző 1872–1947 közötti értesítőin (lelőhely: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/iskolai_ertesitok_sarospatak_reformatus_foiskola_teologiai_akademia_es_gimnazium/; https://library.hungaricana.hu/hu/collection/iskolai_ertesitok_sarospatak_reformatus_tanitokepzo_intezet/) kívül felhasznált további irodalom:
- Barcza József (szerk.): A Sárospataki Református Kollégium. Tanulmányok alapításának 450. évfordulójára. Budapest, 1981
- Bolvári-Takács Gábor: A sárospataki öregdiák mozgalom 19–21. századi kronológiája. Intézménytörténet és közművelődési dimenziók. = <https://docplayer.hu/801173-Bolvári-takacs-gabor-a-sarospataki-oregdiak-mozgalom-19-21-szazadi-kronologiaja-intezmenytortenet-es-kozmuvelodesi-dimenziok.html>
- Dienes Dénes – Ugrai János: A Sárospataki Református Kollégium története. Sárospatak, 2013
- Fehér Erzsébet: A sárospataki tanítóképzés másfél évszázada (1857–2007). Budapest, 2007
- Ködöböcz József: Tanítóképzés Sárospatakon. Budapest, 1986
- Toma Kornélia (főszerk.): A Tokaj-Hegyalja Egyetem Évkönyve 2021–2022. Sárospatak, 2022